

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М.Лазаревського

Кондратьєв І.В.

**ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА
РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ**

навчально-методичний посібник для студентів заочної форми навчання
історичних факультетів ВНЗ III – IV рівнів акредитації

ОС «Бакалавр»
галузь знань 03 Гуманітарна освіта
спеціальності / за освітньою
програмою 032 історія та археологія

Чернігів 2022

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М.Лазаревського

Кондратьєв І.В.

ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

навчально-методичний посібник для студентів заочної форми навчання
історичних факультетів ВНЗ III – IV рівнів акредитації

ОС «Бакалавр»
галузь знань 03 Гуманітарна освіта
спеціальності / за освітньою програмою
032 історія та археологія

Чернігів 2022

УДК 930.1
К 64

Кондратьєв І.В. Історія країн Азії та Африки доби Середньовіччя та Раннього нового часу: навчально-методичний посібник для студентів заочної форми навчання історичних факультетів ВНЗ III – IV рівнів акредитації. – Чернігів: НУЧК імені Т.Г.Шевченка, 2022. – 24 с.

Рецензенти: д.іст. наук., проф. Дятлов В.О.
д.іст.наук, проф. Ячменіхін К.М.

Відповідальний редактор: к. іст. н., доц. Стрілюк О.Б.

Друкується за рішенням кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка (протокол №1 від 27.09.2022 р.)

© Кондратьєв І.В., 2022

Зміст

Анотація	4
Програма курсу	5
Структура навчальної дисципліни	11
Плани семінарських занять та самостійна робота	12
Орієнтовна структура курсу та розподіл балів	17
Питання до заліку	17
Рекомендовані джерела та література до лекційного курсу та самостійної роботи	18
Електронні ресурси	23

Анотація

Навчальна дисципліна «Історія країн Азії та Африки доби Середньовіччя та Раннього нового часу» охоплює період від завершення історії Стародавнього Сходу до історії Нового часу та покликана ознайомити студентів з основними історичними процесами та подіями, що відбувались в означений період на теренах Сходу. Опрацювання дисципліни сприяє процесу формування системи знань з всесвітньої історії та навичок використання набутих знань в педагогічній діяльності. В Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка вивчення цього курсу заплановано на 2 курс, IV семестр.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є політичні, соціальні, культурні та економічні процеси, що тривали в країнах Сходу у Середні віки та Ранній новий час. Значна увага приділена ролі та значенню релігій на Сході.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Середньовічна історія країн Сходу.
2. Історія країн Сходу у Ранній новий час (період «торгівельного колоніалізму»).

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія країн Азії та Африки доби Середньовіччя та Раннього нового часу» є формування у студентів компетентностей в галузі історичної та педагогічної освіти, набуття практичних навичок вивчення та викладання історичної науки на основі усвідомлення закономірностей та характеру історичного процесу, розвитку наукового аналізу та оволодіння практичних навичок роботи з історичними джерелами та науковою літературою.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- ознайомлення із особливостями історичного, культурного, національного розвитку, соціально-економічними проблемами, закономірностями та характером історичних подій;
- розвиток навичок наукового аналізу, спрямованих на забезпечення самостійного осмислення закономірностей історичного процесу;
- оволодіння студентами практичних навичок роботи з історичними джерелами і науковою літературою;
- формування умінь застосовувати набуті знання для орієнтації в громадсько-політичному житті та оцінки суспільних явищ і подій;

Предметом вивчення навчальної дисципліни є політичні, соціальні, культурні та економічні процеси, що тривали в країнах Сходу у Середні віки та Ранній новий час. Значна увага приділена ролі та значенню релігій на Сході.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Середньовічна історія країн Сходу.
2. Історія країн Сходу у Ранній новий час (період «торгівельного колоніалізму»).

Обсяг дисципліни

	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	3
Кількість годин:	90
- лекції	6
- практичні / семінарські	4
- лабораторні	-
- індивідуальні завдання	-
- самостійна робота студента	80

Програма курсу

Змістовий модуль 1

Тема 1. Вступ до курсу.

Предмет та завдання курсу. Схід та Захід – два шляхи історичного розвитку. Основні історіографічні проблеми, проблема використання термінології, визначення хронологічних рамок періодів.

Тема 2. Середньовічний Китай. Загальна характеристика території. Період Нань-бей-чао. Імперія Суй (581 - 618 рр.). Імперія Тан (618 - 907 рр.). Реформи Тай-цзуна. Об'єднання країни. Соціально-економічний розвиток у VI-X ст. Державні інститути та система управління. Ставлення до власності. Повстання під проводом Хуан Чао.

Утворення імперії Сун (960 - 1279 рр.) Економічний розквіт країни. Державний устрій Сунської імперії. Навали чжурчженів та монголів.

Китай під владою монголів. Імперія Юань (1271 - 1368 рр.). Повстання “Білого лотоса” (“червоних пов'язок”). Роль релігійного фактора. Чжу Юаньчжан.

Імперія Мін (1368 - 1644 рр.). Соціально-економічний розвиток країни. Аграрна політика. Ремесло та торгівля, міста. Соціальна структура. Зовнішня політика імперії наприкінці XIV-XV ст. Початок кризи імперії Мін наприкінці XV-XVI ст. Вторгнення маньчжурів. Утворення династії Цин.

Література та образотворче мистецтво. Розвиток науки. Великі винаходи. Традиції, звичаї та побут китайців у Середні віки.

Тема 3. Середньовічна Японія. Загальна характеристика території. Природно - кліматичні умови Населення. Поява та специфіка держави.

Криза держави Ямато. Закон “17 статей” 604 р. Переворот Тайка (645 р.). Нарська монархія. Реформи Тайка: аграрна, адміністративна, законодавча. Утворення військово-феодальної системи. Об'єднання країни. Розквіт японської держави. Поширення буддизму. Вплив клану Фудзівара IX-XI ст. (період секкан). Виникнення самурайства. Боротьба самурайських кланів. Формування системи двовладдя.

Диктатура Тайра (1158 – 1185 рр.). Камакурський сьогунат (1192 – 1333 рр.). Походження, джерела формування, організаційна структура та ідеологія самурайства. Соціально-економічні відносини. Розвиток товарно-грошових відносин. Соціальна структура суспільства. Специфіка соціальних відносин та зовнішні загрози сьогунату.

Сьогунат Муроматі (1393 – 1507 рр.). Японія в епоху “воюючих царств”. Поява в Японії європейців. Боротьба за об’єднання країни у другій половині XVI ст. Утворення у 1603 р. сьогунату Токугава. “Закриття” країни.

Розвиток культури: література, театр, образотворче мистецтво. Освіта. Традиції японського народу.

Тема 4. Великий степ у Середні віки.

Загальна характеристика території. Населення. Умови життя. Соціально-економічна структура суспільства. Система управління. Військова ієрархія. Політична боротьба.

Перші протидержавні утворення. Боротьба хуннів та сяньбійців. Каганат жужанів (IV – V ст.). Великий каганат тюркитів (VI – VII ст.). Хазарський каганат (VII – X ст.). Держава киданів (VII – XII ст.). Чжурчженська імперія Цзінь XII ст. Орда – як форма державності.

Об’єднання монгольських племен Темучином. Монгольська імперія (1206 – 1388 рр.). Військово-адміністративний устрій. Організація армії. Велика Яса. Особистість Чингіс-хана, його оцінка в історіографії. Завойовницькі походи монголів. Основні етапи та напрямки завойовницьких походів, причини їх завершення. Значення монгольських завоювань.

Золота Орда та її устрій. Початок феодалної роздробленості та пізньосередньовічні держави. Джунгарське ханство (1635 - 1758 рр.)

Культура степових народів. Традиції. Право і мораль.

Тема 5. Індійська цивілізація у Середні віки.

Загальна характеристика території. Населення. Процеси державотворення у V-VII ст. Нашестя хуннів та худжарів. Держава Харші (VII ст.). Натуралізація економіки та занепад міст. Раджпути. Держава Чонлів.

Навала арабів та утворення арабо-мусульманських держав у XIII ст. Делійській султанат (1206 – 1526 рр.). Розквіт країни за династії Гулямів.

Вторгнення Бабура, заснування імперії Великих Моголів (1526 – 1754 рр.). Реформи Шер-шаха (1540 – 1545 рр.). Правління Акбара (1556 – 1605 рр.). Військово-адміністративний устрій, упорядкування фінансової та податкової системи, релігійна політика (“дін-і-ілахі”). Криза імперії Великих Моголів, її причини. Військові та феодалні усобиці. Проникнення європейців.

Вплив релігії на суспільство середньовічної Індії. Його соціальна структура. Зміни у розподілі суспільства на касты та варни за доби середньовіччя. Становище міст, роль ремесла та торгівлі.

Культура. Побут та звичаї народів Індії. Література. Образотворче мистецтво.

Тема 6. Історія країн Південно - Східної Азії у Середні віки.

Індокитай. Природно - кліматичні умови. Протодержави кхмерів (Бапном, держави Ченла). Перші держави бірманомовних народів. Міста-держави монів. Держава Камбуджадеша (800 – 1467 рр.). Соціально-економічні відносини.

Етногенез бірманців. Держава Паган (850 – 1287 рр.). Монгольські завоювання. Етногенез тайців. Держава Сукхотаї (1238 р. – початок XIV ст.). Держава Аютія (1350 – 1569 рр.). Держава Таунгу у XV – XVII ст. Утворення держави Сіам 1584 р. Самоізоляція Таїланду 1689 р. перед загрозою колоніального поневолення.

Індонезія. Географічні та природно - кліматичні умови. Перші протодержави VII ст. (Шривіджая, Хелін). Держава Сінгхасарі (XIII ст.). Проникнення до регіону ісламу наприкінці XIV ст. Малаккський султанат (1400 – 1511 рр.). Колонізація регіону європейцями XVI – XVII ст.

Тема 7. Поява ісламу та Арабський халіфат.

Загальна характеристика території. Населення. Умови життя. Доісламські вірування арабів. Мухаммад ібн Абдаллах (570 - 632 рр.). Зародження ісламу. Боротьба Медини та Мекки. Об'єднання арабських племен. Шейхи та родова знать. Арабська держава за життя Мухаммада. Питання правонаступності влади.

Основні положення ісламу. Коран: структура та зміст. Релігійні норми. Мораль і право. Історія людства за Кораном. Тафсір (трактування Корану). Сунна та хадіси. Основи віровчення ісламу та культові настанови. Роль мечеті в ісламі. Правові та моральні норми.

Поява халіфату, перший розкол в ісламі. Халіфат Умаядів (“праведних халіфів”) – Мекканський період (632 - 661 рр.). Халіфат Омеядів (661 - 750 рр.) – Дамаський період. Халіфат Аббасидів (750 - 1055 рр.) – Багдадський період. Зовнішні завоювання. Ісламізація завойованого населення, процес арабізації. Особливості халіфату як релігійного та політичного об'єднання. Перші громадянські війни. Політичний розпад держави наприкінці XI ст. Повстання зінджів. Монгольське завоювання. Поширення ісламу в державі Сельджукідів, іслам в Османській імперії. Подальше розповсюдження ісламу в Південно-Східній Азії. Іслам в Індії.

Основні течії ісламу: сунніти та шиїти. Причини появи та розповсюдження. Мазхаби. Основні течії сунітського ісламу (харіджити, перше сектанство; суфії та суфізм, суфійські ордени; культ святих і ваххабізм). Опозиційний іслам (шиїзм): імаміти Персії; шиїтські секти, ісмаїлізм; Алавіти та Алі-ілахі.

Ісламське право – шаріат. Поява ісламського права. Сім'я та шлюб в ісламі. Становище жінки в ісламі. Роль та значення ісламського духовенства.

Основи віровчення. Джихад. Духовні основи джихаду (історія та сучасність). Основні різновиди та критерії джихаду. Правила ведення джихаду.

Історичне значення появи нової релігії. Ставлення в ісламі до християнства та іудаїзму. Традиції арабів. Особливості ісламської культури. Література та мистецтво.

Тема 8. Іран, Центральна Азія та Південний Кавказ у Середні віки

Іран. Загальна характеристика території. Населення. Іран доби Сасанідів (III – середина VII ст.). Початок феодалізації країни. Арабське завоювання. Поширення ісламу. Боротьба із завойовниками VII-VIII ст. Халіфат Саманідів (875 - 999 рр.). Економічне піднесення країни X-XI ст. Газневидська держава (977 - 1041 рр.). Завоювання Ірану сельджуками в XI ст., падіння Багдаду (1055 р.). Утворення Сельджуцького султанату. Вторгнення Чінгіс-хана, початок панування монголів.

Держава Хулагуїдів (1263 – 1353 рр.). Занепад господарства країни. Реформи Рашид-ад-діна. Міжособні війни XIV ст.

Культура. Література, мистецтво. Нізамі.

Центральна Азія. Середньоазіатські держави під владою Саманідів. Нашестя тюркських племен, залежність від тюркських каганатів. Завоювання регіону арабами. Ісламізація.

Піднесення Хорезму у середині XII ст. Підкорення Центральної Азії та Афганістану. Монгольське завоювання. Держава Тимуридів (1370 – 1500 рр.).

Матеріальна та духовна культура, традиції. Розвиток наукових знань (Аль-Хорезмі, Аль-Біруні, Ібн - Сіна). Література та мистецтво. Рудакі. Омар Хаям.

Держави Південного Кавказу у IV – X ст. (Вірменія, Іберія, Лазіка, Кавказька Албанія). Вплив Візантії та Ірану. Християнізація держав Закавказзя.

Нашестя турків - сельджуків. Об'єднання Вірменії у XI ст. Династія Багратидів. Вірменське князівство (1080 – 1375 рр.). Боротьба з Османською імперією та Іраном. Спроби ісламізації.

Грузинське царство. Баграт Багратіоні (975 – 1014 рр.). Піднесення Грузії. Давид IV Будівельник (1089 – 1125 рр.). Боротьба з Сельджуцькою імперією. Цариця Тамар (1184 – 1213 рр.).

Звільнення Азербайджану від Арабського халіфату у XI ст. Нашестя турків - сельджуків. Ісламізація.

Матеріальна та духовна культура, традиції народів Закавказзя. “Давид Сасунський”. Шота Руставелі.

Тема 9. Османська імперія

Загальна характеристика території. Населення. Розпад імперії Сельджуків. Утворення Османської імперії у XIII - XIV ст. Осман та його наступники. Боротьба з Візантією та зовнішні завоювання XIV – XV ст.

Падіння Константинополя. Становище християн в Османській імперії. Криза Вселенського патріархату під владою Османів.

Соціально-економічні відносини. Військово-адміністративний устрій. Ремесло та торгівля. Аграрні відносини. Навала Тимура та її наслідки. Криза Османської держави.

Змістовий модуль 2

Тема 1. Схід за доби «раннього нового часу». Великі географічні відкриття та їх вплив на розвиток Світу. Специфіка «торгівельного колоніалізму». Поява Ост-Індських компаній. Основні форми колоніального грабунку.

Тема 2. Індія у XV – XVII ст. Соціально-економічний та політичний розвиток Індії в до колоніальну епоху. Імперія Великих моголів (1526 – 1858 рр.). Національна та релігійна специфіка. Система управління. Останні великі правителі – Аурангзеб (1658-1707 рр.).

Система аграрних відносин. Індійська община. Особливості індійських міст. Кастова та варнова системи та її вплив на суспільство. Торгівельні контакти з європейцями. Причини занепаду Імперії великих моголів.

Етапи колоніального загарбання Індії. Перші європейці в Індії. Англо-французьке колоніальне суперництво в Бенгалії. Війна з Майсуром. Війни з маратхами. Підкорення Пенджабу.

Створення колоніальної системи управління. Система оподаткування. Переведення індійської аристократії на грошове утримання.

Тема 3. Китай у XV – XVII ст.

Імперія Мін (1368 - 1644 рр.). Соціально-економічний розвиток країни. Аграрна політика. Ремесло та торгівля, міста. Соціальна структура. Зовнішня політика імперії наприкінці XIV-XV ст. Початок кризи імперії Мін наприкінці XV-XVI ст. Вторгнення маньчжурів. Утворення династії Цин.

Імперія Цін (1644-1912 рр.). Утворення імперії Цін. Система управління та становий лад. Роль та значення імператорської влади.

Економічні відносини. Аграрна політика. Міста та міське населення. Розвиток ремесла та торгівлі. Роль держави.

Концепція «серединної імперії» (китасентризм). Територіальні загарбання Цинів. Зовнішня політика цинів – боротьба за Тайвань, договори з Московською державою, «закриття» крани.

Література та образотворче мистецтво. Розвиток науки. Великі винаходи. Традиції, звичаї та побут.

Тема 4. Загальна характеристика пізньосередньовічної Японії. Перші зв'язки між Японією і Європою, діяльність християнських місіонерів. Передумови і причини виникнення сьогунату Токугава (1600-1868 рр.). Утворення сьогунату та система управління. Ідеологія сьогунату. Соціальна структура доби сьогунату. Роль самурайства. Взаємини із європейцями. Самоізоляція Японії (сакоку).

Економічний розвиток Японії в XVII ст. Аграрні відносини і форми феодалної експлуатації. Міста, ремесло, торгівля.

Тема 5. Країни Центральної Азії у XV – XVII ст. (Персія, Афганістан).

Роздробленість в Персії країни та виникнення Сефевидської держави. Криза в країні у XVI ст. Реформи Аббаса I. Соціально-економічний устрій XVI – першої половини XVII ст.

Соціально-економічний розвиток. Особливості аграрних відносин. Утруповання перських феодалів. Господарство і соціально-політична структура міста. Кочовий елемент іранського населення і національні меншини.

Народи Афганістану в XV – XVII ст. Розселення, господарство і родова організація афганських племен. Феодалізація родової верхівки. Поява союзів племен. Релігійна та етнічна строкатість. Специфіка родо-племінних взаємин. Перші спроби централізації влади.

Виникнення Кандагарського та Гератського князівств, їх племенна основа, господарство і політична структура.

Тема 6. Колонізація Росією Поволжя та Сибіру.

Казанське ханство (цанство) – 1438-1552 рр. Утворення та соціальна структура. Система управління. Економічна політика. Зовнішня політика казанських цанів, боротьба із Московською державою. Захоплення Казані у 1551р.

Астраханське ханство (1459-1555 р.). Утворення та соціальна структура. Зовнішня політика. Боротьба із московською агресією. Велика Ногайська орда. Московська колонізація регіону. Політика по відношенню до мусульман.

Приєднання до Московської держави Сибірського ханства. Система управління, соціальні відносини. Початок колонізації, роль козацьких загонів. Боротьба із місцевими племенами. Основні форми залежності. Геноцид малих народів. Колонізація Росією Південного Сибіру.

Тема 7. Османська імперія у XV – XVII ст.

Територія та населення Османської імперії у XV – XVII ст. Політичний лад Османської імперії. Деспотичний режим султанів-халіфів. Особливості військово-адміністративної системи. Занепад військово-гімарної системи. Структура армії. Аграрні відносини: види земельних володінь. Міста. Розвиток ремесла і торгівлі. Судова система (Канун-наме). Зовнішня політика XVI-XVII ст., боротьба з Персією. Особливості релігійної ситуації. Початок кризи наприкінці XVI – XVII ст.

Розвиток турецької культури. Література, мистецтво.

Тема 8. Арабські країни у XV – XVII ст. Соціальна та релігійна специфіка, боротьба між сунітами та шіїтами. Взаємини із Османською імперією.

Тема 9. Південно-Східна Азія у XV – XVII ст. Занепад давніх держав. Національні та релігійні протиріччя в Бірмі. Посилення тайських держав. Поява Лансангу. Специфіка південного та північного В'єтнаму, китайських вплив. Роль буддизму, як державної релігії.

Контакти з європейцями, початок боротьби з європейською експансією. Острівні держави – як перші європейські колонії. Роль ісламу в Індонезії.

Перетворення Індонезії в голландську колонію. Індонезія в другій половині XVII ст. Держави Яви: Бантам і Матарам. Встановлення нідерландського панування.

Тема 10. Африканський континент у Середні віки та Ранній новий час.

Загальна характеристика території. Особливості розвитку континенту, причини відставання. Хронологічні рамки Середньовіччя. Етнокультурні особливості. Найдавніші держави.

Ефіопія. Особливості утворення. Політичне об'єднання з центром в Аксумі. Нубія. Роль християнства. Держави VII-XII ст. Соломонова династія.

Держави Судана:

Західний Судан. Гана. Ісламізація країни у XI ст. Держави Малі. Сангайська держава (імперія Гао). Війни з мусульманами-арабами.

Центральний Судан. Перші протодержави. Ісламізація.

Східний Судан. Держави - Султанати. Работоргівля.

Басейн р.Конго. Державні та протодержавні об'єднання.

Південна та Екваторіальна Африка. Особливості розвитку. Етнічні зміни. Держави Міжозер'я, Конго, Мономотана. Початок трансатлантичної работоргівлі (XV – перша половина XVII ст.), її наслідки.

Місцеві культури. Іслам на африканському континенті. Матеріальна та духовна культура народів Африки.

Тема 11. Початок формування світової колоніальної системи. Великі географічні відкриття та їх вплив на соціальний, політичний та економічний розвиток Сходу та Заходу. Португальські колонії; іспанські колонії; голландські колонії; колонії Великобританії; французькі колонії. Схід напередодні класичного колоніального періоду.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	усього	включно з				
		л.	пр.	лаб	ін д.	срс
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1						
Вступ до курсу	8	2	2			4
Середньовічний Китай	4					4
Середньовічна Японія	4					4
Великий Степ у Середні віки	4					4
Індійська цивілізація у Середні віки.	4					4
Історія країн Південно - Східної Азії у Середні віки.	4					4
Поява ісламу та Арабський халіфат	4					4
Іран, Центральна Азія та Південний Кавказ у Середні віки	4					4
Османська імперія	4					4
Разом за змістовим модулем 1		2	2			40
Змістовий модуль 2						
Схід за доби «раннього нового часу»	6	4	2			
Індія у XV – XVII ст.	4					4
Китай у XV – XVII ст.	4					4
Японія в період сьогунату Токугава	4					4
Країни Центральної Азії у XV – XVII ст. (Персія, Афганістан)	4					4
Колонізація Росією Поволжя та Сибіру	4					4
Османська імперія у XV – XVII ст.	4					4
Арабські країни у XV – XVII ст.	4					4
Південно-Східна Азія у XV – XVII ст.	6					6
Африканський континент у Середні віки та РНЧ	6					6
Початок формування світової колоніальної системи.	4					4
Разом за змістовим модулем 2	50	4	2			50
Усього годин	90	6	4			90

Плани семінарських занять та самостійна робота

Семінар №1. ІСЛАМ В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ІСТОРІЇ НАРОДІВ СХОДУ (2 год.)

1. Життя та діяльність засновника ісламу Мухаммада ібн Абдаллаха.
2. Устрій ісламської держави за життя Мухаммада. Поява халіфату.
3. Коран – священна книга мусульман. Сунна.
4. Основні напрямки та течії в ісламі.

Методичні рекомендації:

1. Біографія Мухаммада. Початок проповіді у 610 р. Боротьба із традиційним язичницьким суспільством. Хіджра. Становлення ісламської держави. Боротьба Медини та Мекки.

2. Розкрийте особливості становлення ісламської держави за Мухаммада. Питання правонаступності влади. Перші громадянські війни.

3. Структура та зміст Корану. Історія походження світу та його розвиток, есхатологічні пророцтва. Основні догмати ісламу. Культові настанови. Працюючи з текстом з'ясувати, у яких сурах йдеться про основні релігійні норми, а у яких зазначається обрядова сторона. Правові та моральні норми. Розкрити причини, які привели до появи Сунни. Найвідоміші збірки хадісів.

4. Розглянути причини розколу ісламу на сунітів та шиїтів. Основні догматичні протиріччя. Основні течії сунітського та шиїтського ісламу.

Рекомендовані джерела:

Абу Аля Аль-Мауді. Життєва місія пророка. – Львів, 1995.

Ібн Хаджар аль'Аскалани. Булуг аль-Марам мин адиллат аль-ахкам. – М., 2003.

Ібн Хишам. Житнеописання пророка Мухаммада. – М., 2002.

Ислам. Краткий справочник. – М: "Наука", 1983; 2-е изд. – М., 1986.

Ислам. Энциклопедический словарь. – М., 1991.

Історія пророків і царів (ТАРИХ АР-РУСУЛЬ ВА-ЛЬ-МУЛУК) // Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. – К., 2000. – С.399-415.

Книга про правління (СИАСЕТ-НАМЕ) // Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. – К., 2000. – С.382-383.

Коран / Пер. с арабского М.Н. Османова. 2-е изд. – М., 1999.

Коран / Пер. с арабского И.Ю. Крачковского. – М., 1990. – 512 с.: ил.

Сорок хадисов. – Новосибирск, 1996

Тафсир. Аль-Коран. Аль-мунтахаб. – М., 2003.

Филиппс Абу Амина Бияль. Законы жизни мусульман. Эволюция Фихка. – М., 2002.

Хрестоматия по исламу / Пер. с араб., введ. и примеч. – М., 1994.

Яворницький Д. Магомет // Всесвіт. – 1992. - №3-4. – С.172-181.

Рекомендована література:

Абрамович С. Священна книга мусульман // Відродження. – 1997. - №1

Абу Аля Аль-Мауді. Життєва місія пророка. – Львів, 1995.

Абузарова Р., Туаева З. Истоки. Ислам: вероучение, мораль, культура. – Уфа, 1996.

Акаев В. Суфийские братства и ваххабиты // ААС. – 1998. - №6. – С.47-54.

- Аляйтинов Ш. Путь к вере и совершенству. Изд. 2-е, расш. и перераб. – М., 2001.
- Аль-Газали М. Права человека в исламе. – М.: ИПЦ “Андалус”, 2006. – 176 с.
- Бартольд В.В. Ислам и культура мусульманства. – М., 1992.
- Бартольд В.В. Работы по истории ислама и Арабского халифата // Сочинения. – М., 1966. – Т. VI.
- Башируддин М. Жизнь Святого Пророка Мухаммада. – Исламабад, 1991.
- Беляев Е.И. Мусульманское сектанство. – М., 1967.
- Бог – человек – общество в традиционных культурах Востока. – М., 1993.
- Большаков О.Г. История халифата. Т.1. Ислам в Аравии (570 – 633). – М., 1989.
- Васильев Л. История Востока: В 2-х т. – М.: «Высшая школа», 2001. – Т. 2
- Васильев Л.С. История религий Востока. – М., 1988.
- Грюнебаум Г.Е. Классический ислам. Очерк истории. 600-1258. / Пер. с англ. – М., 1988; К., 1997.
- Джадалла И.А. Течения в исламе: причины возникновения и роль в общественно-политической жизни. – М., 1992.
- Дулуман Є.К. Релігія як соціально-історичний феномен. – К., 1974.
- Заходер Б.Н. История восточного средневековья (Халифат и Ближний Восток). – М., 1944.
- Ирвинг В. Жизнь Магомета. – Страврополь, 1992.
- Ислам. Энциклопедический словарь. – М., 1991.
- Калінін Ю. А., Харьковщенко Є. А. Релігієзнавство: Підручник. – К., 1998.
- Керимов Г.М. Шариат: законы жизни мусульман. – М., 1999.
- Климович Л.И. Книга о Коране, его происхождении и мифологии. Изд. 2-е. – М., 1988.
- Крымский А.Е. История мусульманства. – М., 1966.
- Кучер О.Н., Семютюк О.П. Ислам. – Ростов н/Д.–Харьков, 2004. – 288с. / Серия “Религии мира”
- Лубський В.І. Священні книги мусульман як історико-літературний пам'ятник. – К., 1992.
- Лубський В.І. Релігієзнавство. – К., 1997.
- Лубський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право. – К., 1997.
- Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства. – К., 1996.
- Павлов С.В., Мезинцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігій. – К., 1999.
- Панова В.Ф., Вахтин Ю.Б. Пророк Муххамад. – М. – Ростов н/Д., 1999.
- Панова В.Ф., Вахтин Ю.Б. Жизнь Муххамеда. – М., 1991.
- Панова В.Ф., Вахтин Ю.Б. Пророк Муххамад. – М.; Ростов н/Д., 1999.
- Рахман Х.У. Краткая история ислама. – М., 2003.
- Релігієзнавство: Підручник / За ред. В.І.Лубського, В.І. Теремка. – К., 2000.
- Релігієзнавчий словник / А.М. Колодний, Б.О. Лобовик. – К., 1996.
- Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Курс лекцій. – К., 2002.
- Савичева Е.М. Арабский халифат. Возникновение и распространение ислама: Учебное пособие. – М., 1996.
- Султанов Ю.І. Коран як пам'ятник класичної арабської літератури // Відродження. – 1995. - №7,8,9,12.
- Сунна пророка Мухаммеда / Пер. В.Нирши // Наука и религия. – 1997. - № 5-6, 9-11; 1998. - №5. – С.44-46; №6. – С.37-40; №7. – С.44-46; 1998. - №8. – С.36-37; №9. – С.37-38; №10. – С.22-24; №11. – С.14-16; №12. – С.34-36; 1999. - №4. – С.46-47; №5. – С.52-53; №6. – С.46-47; №7. – С.36.
- Сьюзан Ханиф. Что должен каждый знать об Исламе и мусульманах. – Киев, 1998.
- Тойнбі А.Дж. Дослідження історії. – К., 1995. – Т.1-2.
- Токарев С.А. Религия и истории народов мира. – М., 1986.
- Фарид Исак. Быть мусульманином. – М., 2002.

Семінар 2

КИТАЙ У ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ ДИНАСТІЙ ЮАНЬ (1271-1368 рр.) та МІН (1368-1644 рр.). (2 год.)

1. Завоювання Китаю монголами та створення імперії Юань.
2. Повстання «червоних пов'язок» та утворення імперії Мін.
3. Соціальний та економічний розвиток імперії Мін наприкінці XIV-XV ст.:

- а) система державного управління та соціальна структура суспільства;
 - б) розвиток ремісництва та торгівлі, міста;
 - в) аграрна політика.
4. Криза Мінської імперії.

Методичні рекомендації:

1. Утворення монгольської імперії Юань. Початок захоплення Північного Китаю, війна з чжурчженями. Розрив союзу Сунів з монголами та початок захоплення південного Китаю. Система управління, соціальна структура, економічна політика монголів. Криза юанського Китаю.

2. Повстання “червоних пов’язок” 1351 р. Визначити роль релігійного фактора (“Білий лотос”). Якими були особливості сприйняття повстанцями буддизму. Боротьба з монголами та “червоними пов’язками”. Утворення династії Велика Мін.

3. Розкрити зміни у соціальній структурі за династії Мін. Національна політика. Система управління державою, “екзаменаційна система”. Роль ідеології.

Розглянути зміни у становищі ремісників та торгівців. Розвиток виробничих сил (питання про “мануфактурне” виробництво в історіографії). Внутрішня та зовнішня торгівля.

Як проводилась аграрна реформа та відновлювалась іригаційна система країни. Піднесення сільського господарства. Податкова політика держави, переписи населення. Зміни в аграрній політиці у 20-30 рр. XV ст.

4. Причини та передумови кризи. Охарактеризувати економічне та політичне становище імперії.

Рекомендовані джерела:

Вельгус В. А. Средневековый Китай: Исследования и материалы по истории, внешнем связям, литературе. – М.: Наука, 1987. – 204 с.

Зразки творів правлячої династії (“ГО - ЧАО ВЕНЬ - ЛЕЙ”) // Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Тематична хрестоматія. – К., 2000. – С.128-130.

Книга Марко Поло // Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Тематична хрестоматія. – К., 2000. – С.65-128.

Разоблачение божества. Средневековые китайские повести. – М., 1977.

Рассказы у светильника. Китайская новелла XI – XVI веков / Пер. с кит. К.И.Гольгиной. – М., 1988.

У Хань. Жизнеописание Чжу Юаньчжяня. – М., 1980.

У Цзин-цзы. Неофициальная история конфуцианцев. – М., 1959.

Хрестоматия по истории Китая в средние века (XV – XVII ст.). – М., 1960.

Рекомендована література:

Барфилд Томас. Опасная граница. Кочевые империи и Китай (221 г. до н. э. – 1757 г. н. э.). – СПб.: Факультет филологии и искусств Санкт-Петербургского государственного университета, Нестор-История, 2009.

Бокшанин А. А. Императорский Китай в начале XV века: Внутренняя политика. – М. : "Наука", 1976. – 323с.

Боровкова Л.А. Восстание “красных войск” в Китае. – М., 1971.

Буткевич О. Китайська середньовічна міжнародно-правова думка // Віче. – 2007. – №21-22. – С. 48-50.

- Васильев Л. С. Проблемы генезиса китайского государства : Формирование основ социальной структуры и политической администрации. – М. : "Наука", 1983. – 326с.
- Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т. – М., 1991.
- Васильев Л.С. Культы, религии, традиции в Китае. – М., 1980.
- Васильев Л.С. Проблемы генезиса китайского государства. – М.: Наука, 1983. – 327 с.
- Вельчус В.А. Средневековый Китай. – М., 1987.
- Волков С.В. Служилые слои на традиционном Дальнем Востоке. – М.: «Восточная литература» РАН, 1999. – 312 с.
- Делосин Л.П. Государство и общество в Китае. – М.: Наука, 1978.
- Ильющечкин В.П. Сословно - кастовое общество в истории Китая (опыт системно - структурного анализа). – М., 1986.
- История Китая с древнейших времен до наших дней. – М., 1974.
- Итс Р.Ф., Смолин Г.Я. Очерки истории Китая. – Л., 1961.
- Лапина Г.З. Учение об управлении государством в средневековом Китае. – М., 1985.
- Личность в традиционном Китае. – М., 1992.
- Малявин В. Империя ученых. – М.: Европа, 2007. – 363 с.
- Малявин В. Повседневная жизнь Китая в эпоху Мин. – М.: Молодая гвардия, 2008. – 496 с.
- Малявин В.В. Китайская цивилизация. – М.: АСТ, 2001. – 632 с.
- Очерки истории Китая (с древнейших времен до “опиумных войн”). – М., 1959.
- Переломов Л.С. Империя Цинь – первое централизованное государство в Китае. – М.: Издательство Восточной Литературы, 1962.
- Переломов Л.С. Конфуцианство и легизм в истории Китая. – М., 1972.
- Рейн Крюгер. Китай. История страны. – М.: Эксмо, Мидгард, 2008. – 544 с.
- Роль традиций в истории и культуре Китая. – М., 1972.
- Свистунова Н.П. Аграрная политика Минского правительства во второй половине XIV в. – М., 1966.
- Сидихменов В. Я. Китай: страницы прошлого. – М.: Русич, 2000. – 464 с.
- Симоновская Л.В. Антифеодалная борьба китайских крестьян в XVII в. – М., 1966.
- Стужина З.П. Китайское ремесло в XVI – XVII вв. – М., 1970.
- Тайные общества в старом Китае. – М., 1970.
- Тихвинский С.Л. История Китая и современность. – М., 1976.

Самостійна робота ¹. **ІМПЕРІЯ ВЕЛИКИХ МОГОЛІВ (XVI-XVII СТ.)**

1. Утворення імперії Великих Моголів.
2. Соціально-політичні реформи Акбара:
 - а) військова та адміністративна реформи;
 - б) упорядкування фінансової та податкової системи;
 - в) релігійна політика (“дін-а-алахі”).
3. Криза імперії Великих Моголів.

Методичні рекомендації:

1. Показати процес утворення імперії Великих Моголів Бабуром. Роль та місце релігійного питання. Відношення завойовників до місцевої культури та економіки. Соціальна опора нової влади. Правління Хумаюна. Особливо розглянути реформи Шер-хана (1540-1545 рр.). Прихід до влади Акбара.

¹ Виконується у вигляді презентації або творчої роботи по одному з питань семінару.

2. З початком правління Акбара починаються реформи імперії Великих Моголів. Процес посилення державної влади. Завойовницька політика Акбара. Суть військової та адміністративної реформ (суби, саркари, пергами), особливості проведення. Мансабдарі.

Реформи у галузі фінансової та податкової систем: мета, засоби впорядкування. Види землеволодінь: халіса, вакуф, мульк. Постійне заміндарство. Грошова система. Реформа мір та ваги.

Якою була суть релігійної політики Акбара, її мета. Релігійні пошуки. Зверніть увагу, на які прошарки населення була розрахована нова релігія, а чиї інтереси були пригнічені. Становище мусульман. Антиакбаровські повстання. Провал реформи. Поява сикхізма.

3. Показати основні причини кризи імперії Великих Моголів. Звернути увагу на зовнішні чинники цієї кризи. Джахангір. Аурангзеб. Проникнення в Індію європейців.

Рекомендовані джерела:

Бабур-наме. Записки Бабура / Пер. со староузб. М.Сальє. – Ташкент, 1958.

Берньє Ф. История последних политических переворотов в государстве Великого Могола. – М.; Л., 1936.

Гюго К. Записки об Индии / Пер. с фр. К.А.Антоновой. – М., 1977.

Забавные рассказы про великомудрого и хитроумного Бирбала, хитроумного советника индийского падишаха Акбара / Пер. с хинди Д.М. Гольдман. – М., 1978.

Рубель В.А. История середньовічного Сходу: Тематична хрестоматія. – К., 2002.

Хождение за три моря Афанасия Никитина. – Ленинград, 1986.

Рекомендована література:

Азимжанова С.А. Государство Бабура в Кабуле и Индии. – М., 1977.

Алиев Л.Б. Сельская община в Северной Индии: основные этапы эволюции. – М., 1981.

Антонова К.А. Очерки общественных отношений и политического строя могольской империи времен Акбара (1556-1605). – М., 1962.

Берньє Ф. История последних политических переворотов в государстве Великого Могола. – М.; Л., 1936.

Антонова К.А., Бонгард-Левин Г.М., Котовский Г.Г. История Индии (краткий очерк). – М.: Мысль, 1973. – 581 с.

Ашрафян К.З. Делийский султанат: к истории экономического строя и общественных отношений (XIII-XIV ст.). – М., 1960.

Ашрафян К.З. Феодализм в Индии: особенности и этапы развития. – М., 1977.

Беренстен Валери. Империя Великих Моголов / Серия: История. Открытие. – М.: АСТ, 2005. – 160 с.

Берньє Ф. История последних политических переворотов в государстве Великого Могола. – М.; Л., 1936.

Бешем А. Чудо, которым была Индия. – М., 1977.

Гарольд Лэмб. Бабур-Тигр. Великий завоеватель Востока. – М.: Центрполиграф, 2002. – 448 с.

Джахан Бэмбер. Великие моголы. Потомки Чингисхана и Тамерлана. – М.: Центрполиграф, 2003

Джавахарлал Неру. Открытие Индии. В двух книгах. – М.: Издательство политической литературы, 1989.

Индуизм. Джайнизм. Сикхизм: Словарь. – М., 1996.

История Индии в средние века. – М., 1968.

Кудрявцев М.К. Кастовая система в Индии. – М., 1992.

Куценков А.А. Эволюция индийской касты. – М., 1983.

Луния Б.М. История индийской культуры со средних веков до наших дней. – М., 1960.

Марек Я. По следам султанов и раджей. – М.: Главная редакция восточной литературы издательства "Наука", 1987.

- Панникар К.М. Очерк истории Индии. – М., 1964.
 Синха Н.К, Банерджи А.Ч. История Индии. – М.: Издательство Иностранной литературы, 1954.
 Успенская Е. Н. Раджпуты. Рыцари средневековой Индии. – М.: Евразия, 2000.
 Чичеров А.И. Экономическое развитие Индии перед английским завоеванием (ремесло и торговля в XVI-XVIII вв.). – М., 1965.
 Burton Stein, David Arnold. A History of India. – Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell, 2010. – 469 s.
 John F. Richards. The Mughal Empire (The New Cambridge History of India). – Cambridge: Cambridge University Press, 1993. – 337 с. – імперія великих моголів.
 Judith E. Walsh. A Brief History Of India / Коротка історія Індії. – Cambridge: Facts on File, 2005. – 348 с.
 Stein Burton. A History of India. – Oxford: Blackwell, 1998

Самостійна робота 2. РОБОТА З КАРТАМИ.

У гул-класі буде розміщений файл із відсканованими сторінками шкільного Атласу з історії та Контурні карти. За допомогою різнокольорових олівців або графічних редакторів слід розмалювати відповідні сторінки контурних карт та заповнити поля умовних позначок (див. доданий файл).

Орієнтовна структура курсу та розподіл балів

Семінари – 4 год. (2 заняття) - до 25 балів за семінар	Лекції – 6 годин (3 заняття)	Самостійна робота (семінар Імперія великих моголів)	Самостійна робота (карта)	Разом
до 50 балів	до 20 балів	до 10 балів	до 20 балів	До 100 балів

Питання до заліку

1. Основні історіографічні проблеми курсу.
2. Середньовічний Китай
3. Середньовічна Японія
4. Великий Степ
5. Середньовічна Індія
6. Поява ісламу
7. Арабський халіфат
8. Османська імперія.
9. Африканський континент доби Середньовіччя.
10. Великі географічні відкриття в Азійському та Африканському регіонах.

Рекомендовані джерела та література до лекційного курсу та самостійної роботи

Підручники:

- Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Курс лекцій. – К., 2002.
Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Тематична хрестоматія. – К., 2011.
Поп Ю. І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI — поч. XX ст.) – К., 2012

Джерела та література:

- Абрамова С.Ю. Африка: четыре столетия работорговли. – М., 1992.
Абрамович С. Священна книга мусульман // Відродження. – 1997. -№1
Абу Алла-Ал-Маудуди. Образ жизни в Исламе. – М., 1993.
Абу Аля Аль-Мауді. Життєва місія пророка. – Львів, 1995.
Агаев С.Л. Иран в прошлом и настоящем. – М., 1981.
Аграрный строй Османской империи XV – XVII вв.: Документы и материалы / Составление, перевод и комментарии А.С.Тверитиновой. – М., 1963.
Азимужанова С.А. Государство Бабура в Кабуле и Индии. – М., 1977.
Алексеев В.М. Китайская литература. Избранное. – М., 1978.
Алимов И.А., Ермаков М.Е., Мартынов А.С. Срединное государство. Введение в традиционную культуру Китая. – М., 1998.
Алятдинов Ш. Путь к вере и совершенству. Изд. 2-е, расш. и перераб. – М., 2001.
Ан-Наубахти, ал-Хасан ибн Муса. Шиитские секты / Пер. с араб. – М., 1973.
Антонова К.А., Бонгард - Левин Г.М., Котовский Г.Г. История Индии. – М., 1979.
Арабская средневековая культура и литература. – М., 1978.
Африка: история и современность. – М., 1980.
Ахмад ибн Маджид. Книга пользы об основах и правилах морской науки / Пер. с араб. Т.А.Шумовского. – М., 1985. – Т.1.
Ашрифян К.З. Делийский султанат: к истории экономического строя и общественных отношений (XIII-XIV ст.). – М., 1960.
Аяш А. Марокко: итоги одной колонизации. – М., 1958.
Бабур-наме. Записки Бабура / Пер. со староузб. М.Салье. – Ташкент, 1958.
Бартницкий А., Мантель-Нечко И. История Эфиопии. – М., 1976.
Бартольд В.В. Ислам и культура мусульманства. – М., 1992.
Бартольд В.В. Работы по истории ислама и Арабского халифата / Сочинения. – М., 1966. – Т.VI.
Бартольд В.В. Сочинения. – М., 1963-1977. – Т.1-9.
Башируддин М. Жизнь Святого Пророка Мухаммеда. – Исламабад, 1991.
Беляев Е.А. Арабы, ислам и Арабский халифат в раннее средневековье. – М., 1966.
Беляев Е.И. Мусульманское сектанство. – М., 1967.
Берзин Э.О. История Таиланда. – М., 1973.
Берзин Э.О. Юго-Восточная Азия в древнейших времен до XIII века. – М., 1995.
Берзин Э.О. Юго-Восточная Азия в XIII – XVI веках. – М., 1982.
Берндт Ю. Лики Японии. – М., 1988.
Бешем А. Чудо, которым была Индия. – М., 1977.
Бог – человек – общество в традиционных культурах Востока. – М., 1993.
Бокшанин А.А. Императорский Китай в начале XV века (внутренняя политика). – М., 1976.
Большаков О.Г. Средневековый город Ближнего Востока (VII - середина XIII в.): социально-экономические отношения. – М., 1984, 344 с.
Боровкова Л.А. Восстание “красных войск” в Китае. – М., 1971.
Буддизм в Японии. – М., 1993.
Бюттнер Тео. История Африки с древнейших времен. – М., 1981.

- Васильев Л. История Востока: В 2-х т. – М.: «Высшая школа», 2001. – Т. 2
- Васильев Л.С. История религий Востока. – М., 1988.
- Васильев Л.С. Культы, религии, традиции в Китае. – М., 1980.
- Васильев Л.С. Проблемы генезиса китайского государства. – М., 1999.
- Васильев Л.С. Проблемы генезиса китайской мысли. – М., 1989.
- Веймарн Б.В. Искусство арабских стран и Ирана VII-XVII веков. – М., 1974, 188 с.,
- Вельчус В.А. Средневековый Китай. – М., 1987.
- Видгинский В.С., Хотеевков В.Ф. Очерки истории науки и техники с древнейших времен до середины XV в. – М., 1993.
- Викторова Л.А. Монголы: происхождение, народы и истоки культуры. – М., 1990.
- Витол А.В. Османская империя (начало XVIII ст.). – М., 1987.
- Возвращенная драгоценность. Китайские повести XVII – XIX вв. – М., 1986.
- Воробьев М.В. Чжурчжэни и государство Цзинь (X век – 1234 г.). – М., 1980.
- Воробьев М.В. Япония в III-VIII вв. Этнос, общество, культура и окружающий мир. – М., 1980.
- Воробьев М.В. Японский кодекс "Тайхо Ёрорё" (VIII в.) и право раннего средневековья. – М., 1990.
- Галсян А.Г. Армянские источники о монголах. – М., 1962.
- Гаскойн Б. Великие Моголы: Потомки Чингисхана и Тамерлана. – М., 2003.
- Гасратян М.А., Орешкова С.Ф., Петросян Ю.А. Очерки истории Турции. – М., 1983.
- Голас Б. Боги Тропической Африки. – М., 1976.
- Гончаров С.Н. Китайская средневековая дипломатия: отношения между империями Цзинь и Сун, 1127 – 1142. – М., 1986.
- Горнунг М.Б., Липец Ю.Г., Олейник И.Н. История открытия и исследования Африки. – М., 1973.
- Горо Хани. История японского народа. – М., 1957.
- Греков И.Б. Восточная Европа и упадок Золотой Орды. – М., 1975.
- Греков И.Б. Очерки по истории международных отношений в Восточной Европе XIV-XV вв. – М., 1963.
- Григорьев Т., Лощков В. Японская литература. – М., 1964. – 205 с.
- Григорьева Т.П. Дао и Логос (встреча культур). – М., 1992.
- Григорян С.Н. Из истории философии Средней Азии и Ирана VII-XII вв. – М., 1960, 330 с.
- Громько А.А. Маски и скульптура Тропической Африки. – М., 1984.
- Грюнебаум Г.Е. Классический ислам: Очерк истории. 600-1258. / Пер. с англ. – М., 1988; К., 1997.
- Губайдуллин В.Г. Сборник материалов, относящихся к истории Золотой Орды. – М.; Л., 1941.
- Гурницкий К.И. А.Кримский як историк. – К., 1971.
- Гюго К. Записки об Индии / Пер. с фр. К.А.Антоновой. – М., 1977.
- Джадалла И.А. Течения в исламе: причины возникновения и роль в общественно-политической жизни. – М., 1992.
- Добби Е. Юго-Восточная Азия. – М., 1952.
- Древнейшие государства Кавказа и Средней Азии. – М., 1985.
- Дьяконов И.М. Пути истории. От древнейшего человека до наших дней. – М., 1994.
- Дюбуа У. Африка: очерк по истории африканского континента и его обитателей. – М., 1961.
- Е Лун - Ли. История государства киданей / Пер. с кит. В.С.Таскина. – М., 1972.
- Ерасов Б.С. Культура, религия и цивилизация на Востоке (очерки общей теории). – М., 1990.
- Еремеев Д.Е. Ислам: образ жизни и стиль мышления. – М., 1990.
- Еремеев Д.Е. На стыке Азии и Европы: Очерки о Турции и турках. – М., 1980.
- Еремеев Д.Е., Мейер М.С. История Турции в средние века и новое время. – М., 1992.
- Женщина в исламе / Ред.-составитель Г.Нуруллина. – М., 2003., 284 с.
- Жуков Е.М. История Японии. Краткий очерк. – М., 1939.
- Жульен Ш.А. История Северной Африки: Тунис, Алжир, Марокко. – М., 1963. – Т.1-2.
- Забавные рассказы про великомуудрого и хитроумного Бирбала, хитроумного советника индийского падишаха Акбара / Пер. с хинди Д.М. Гольдман. – М., 1978.
- Записки янычара. Написанные Константином Михайловичем из Островицы / Пер. А.И. Рогова. – М., 1987.
- Зину М.Д. Столпы ислама и веры / Пер. с араб. – М., 1992.

- Ибн Хаджар аль-Аскалани. Булуг аль - Марам мин адиллат аль-ахкам. – М., 2003.
- Ибн Хишам. Жизнеописание пророка Мухаммада. – М., 2002.
- Ибрагимбейли Х.М., Рашба Н.С. Османская империя в первой четверти XVII века: Сборник материалов и документов. – М., 1984.
- Иванов М.С. Очерки истории Ирана. – М., 1959.
- Иванов Н.А. Восток: новые подходы к изучению истории // Восток. – 1993. - №4.
- Иванов Н.А. Османское завоевание арабских стран: 1516-1574. – М., 1984.
- Игнатович А.Н. Буддизм в Японии: Очерк ранней истории. – М., 1988.
- Из истории общественной мысли Японии XVII-XIX вв. – М., 1990.
- Ильющешкин В.П. Сословно - кастовое общество в истории Китая: Опыт системно - структурного анализа. – М., 1986.
- Индия: история и современность (сборник статей). – М., 1974.
- Индонезия. Справочник. – М., 1983.
- Иран: история и современность. – М., 1989.
- Ирвинг В. Жизнь Магомета. – Страврополь, 1992.
- Ирмияева Т. Ю. История мусульманского мира. От Халифата до Блистательной Порты. – Свердловск., 2000.
- Искандеров А.А. Феодалный город в Японии. – М., 1961.
- Искандеров А.А. Тоётоми Хидэёси. – М., 1984.
- Ислам в Восточной, Центральной и Южной Африки. – М., 1991.
- Ислам. Краткий справочник. – М: “Наука”, 1983; 2-е изд. – М., 1986.
- Искусство Китая. – М., 1988.
- Искусство стран Востока. – М., 1986.
- История Азербайджана. – Баку, 1958-1960. – Т.1-2.
- История армянского народа. – Ереван, 1967-1978. – Т.1-3.
- История Грузии. – Тбилиси, 1962-1973. – Т.1.
- История Индии в средние века. – М., 1968.
- История Ирана с древнейших времен до конца XVIII века. – Л., 1958.
- История Ирана. – М., 1977; М., 1991.
- История китайской философии. – М., 1989.
- История Китая. – М., 1998.
- История народов Восточной и Центральной Азии с древнейших времен до наших дней. – М., 1986.
- История народов Восточной и Центральной Азии с древнейших времен до наших дней. – М., 1986.
- История Османского государства, общества и цивилизации / Под ред. Ихсаноглу Э.. Пер. с тур. В.Б.Феоновой. – М.: "Восточная литература" РАН., 2006. – Том I.
- История средних веков: Хрестоматия. – М., 1988. – Т.1-2.
- История стран Азии и Африки в средние века. – М., 1987. – Т.1-2.
- История тропической Африки (с древнейших времен до 1800 г.). – М., 1984.
- История Японии. – М., 2002.
- История Японки: Учебное пособие.– М., 1998. – Т.1-2.
- Источниковедение и историография стран Юго-Восточной Азии. – М., 1971.
- Исчезнувшие народы. Сборник статей. – М., 1988.
- Итс Р.Ф., Смолдин Г.Я. Очерки истории Китая. – Л., 1961.
- Иналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300-1600 / Пер. з англ. О.Галенка. – К., 1998.
- История країн Зарубіжного Сходу в середні віки. – К., 1959.
- Керимов Г.М. Шарият: законы жизни мусульман. – М., 1999.
- Кинросс Л. Расцвет и упадок Османской империи / Под редакцией М.С. Мейера. – М., 1999.
- Клавихо Руи де Гонсалес. Дневник путешествия в Самарканд ко двору Тимура (1403-1406). – М., 1990.
- Климович Л.И. Книга о Коране, его происхождении и мифологии. Изд. 2-е. – М., 1988.
- Книга самурая. – СПб., 1998.
- Книга Тысячи и одной ночи. – М., 1958-1959. – Т.1-8.
- Кобищанов Ю.М. История распространения ислама в Африке. – М., 1987.
- Козин С.А. Сокровенное сказание. Монгольская хроника 1240 г. – М.; Л., 1941.

- Кондратьев И.В. История країн Азії та Африки у середні віки: Програма курсу. Плани семінарських занять. Рекомендована література. Питання до заліку. – Чернігів, 2004. – 36 с.
- Конрад Н.И. Очерк истории культуры средневековой Японии VII-XVI вв. – М., 1980.
- Коран / Пер. с арабского М.Н. Османова. 2-е изд. – М., 1999.
- Корнев В.И. Тайский буддизм. – М., 1973.
- Котляр Е.С. Мифы и сказки бушменов. – М., 1979.
- Краткая история литературы Японии. – Л., 1975.
- Крымский А. История Туреччины. – Київ; Львів, 1996.
- Крымский А.Е. История мусульманства. – М., 1966.
- Крюков М.В., Малявин В.В., Софронов М.В. Китайский этнос в средние века (VII – XIII вв.). – М., 1984.
- Куббель Л.Е. Страна «золота» – века, культуры, государства. – М., 1990.
- Кузнецов Ю.Д., Навлицкая Г.Б., Сырыцин И.М. История Японии. – М., 1988.
- Кулпин Э.С. Человек и природа в Китае. – М., 1990.
- Куценков А.А. Эволюция индийской касты. – М., 1983.
- Кучер О.Н., Семотюк О.П. Ислам. – Ростов н/Д.-Харьков, 2004.
- Кушева Е.Н. Народы Северного Кавказа и их связи с Россией: Вторая половина XVI - 30-е гг. XVIII ст. – М., 1963.
- Кхмерские мифы и легенды / Пер. с кхмер. Н.Д.Фошко. – М., 1981.
- Кэрролайн Финкель. История Османской империи. Видение Османа. – М., 2010.
- Лапина Г.З. Политическая борьба в средневековом Китае (40 – 70-е годы XI в.). – М., 1970.
- Лес и степ: Неизвестные страницы // Родина. – 1997. - №3-4.
- Ли Юй. Двенадцать башен. – М., 1985.
- Личность в традиционном Китае. – М., 1992.
- Ло Гуаньчжун. Троецарствие. – М., 1954. – Т.1-2.
- Лубсан Данзан. Алтан тобчи (“Золотое сказание”). – М., 1973.
- Лубский В.И. Священные книги мусульман как историко-литературный памятник. – К., 1992.
- Лубський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право. – К., 1997.
- Луния Б.М. История индийской культуры со средних веков до наших дней. – М., 1960.
- Льюис Р. Османская Турция: Быт, религия, культура. – М., 2004.
- Мане Ш. Цивилизации Африки южнее Сахары. – М., 1974.
- Маньёсю (“Собрание myriad листьев”). – М., 1971-1972. – Т.1-3.
- Мейер М.С. Османская империя в XVIII веке: Черты структурного кризиса. – М., 1991.
- Мирча Элиаде. Священные тексты народов мира. – М., 1998.
- Муриан И.Ф. Искусство Индонезии в древнейших временах до конца XV века. – М., 1981.
- Мухаммад Ф.Р. Исламская культура. – М., 2005.
- Мэри Пат Фишер. Живые религии. – М., 1997.
- Нагата Хироси. История философской мысли Японии. – М., 1991.
- Накорчевский А.А. Японский буддизм: история людей и идей. – М., 2004.
- Неру Дж. Открытие Индии. – М., 1973.
- Никитин А. Хождение за три моря Афанасия Никитина (1466-1472). – М., 1958.
- Нихон рёйки (Японские легенды о чудесах). – СПб., 1995.
- Новичев А.Д. История Турции. – Л., 1963. – Т.1.
- Новосельцев А.П. Генезис феодализма в странах Закавказья: Опыт сравнительно-исторического исследования. – М., 1980.
- Ольдерочче Д. Западный Судан в XV-XIX в. Очерки по истории культуры. – М.; Л., 1960.
- Османская империя в первой четверти XVII века: Сборник документов и материалов. – М., 1984.
- Османская империя: государственная власть и социально-политическая структура. – М., 1990.
- Очерки истории арабской культуры V-XV вв. – М., 1982.
- Очерки по истории арабских стран. – М., 1959.
- Павленко Ю.В. История світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. – К., 1996.
- Павлов С.В., Мезинцев К.В., Любщева О.О. Географія релігій. – К., 1999.
- Панникар К.М. Очерк истории Индии. – М., 1964.
- Панова В.Ф., Вахтин Ю.Б. Пророк Муххамад. – М.-Ростов н/Д., 1999.
- Пасков С.С. Япония в раннее средневековье. VII-XII вв. – М., 1987.

- Пауль Вернер Ланге. Континент коротких теней. История географических открытий в Африке. – М., 1990.
- Переломов Л.С. Империя Цинь. – М., 1962.
- Переломов Л.С. Конфуцианство и легизм в истории Китая. – М., 1972.
- Петросян Ю.А. Древний город на берегах Босфора. – М., 1986.
- Петросян Ю.А. Османская империя: могущество и гибель. – М., 1990.
- Петрушевский И.П. Ислам в Иране в VII–XV вв.: Курс лекций. – Л., 1966.
- Пигулевская Н.В. История Ирана с древнейших времен до конца XVIII ст. – Л., 1958.
- Пиотровский М.Б. Коранические сказания. – М., 1991.
- Писарев А.Л. Общественный строй традиционного Китая // Проблемы Дальнего Востока. – 1994. – №3.
- Плетнева С.А. Кочевники средневековья: Поиски исторических закономерностей. – М., 1982.
- Подпалова Г.И. Крестьянское петиционное движение в Японии XVII–XVIII вв. – М., 1960.
- Пол Оливер. Грандиозный мир: Мировые религиозные верования. – М., 2003.
- Политическая интрига на Востоке. – М., 2000.
- Попов К.А. Законодательные акты средневековой Японии. – М., 1984.
- Попов К.М. Япония: Очерки развития национальной культуры и географической мысли. – М., 1964.
- Рассказы у светильника. Китайская новелла XI – XVI веков / Пер. с кит. К.И.Гольгиной. – М., 1988.
- Рахман Х.У. Краткая история ислама. – М., 2003.
- Рашид-ад-дин. Сборник летописей / Пер. с перс.. – М.; Л., 1946-1952, 1968. – Т.1-3.
- Рено Ф., Даже С. Африканские арабы в далеком и недавнем прошлом. – М., 1991.
- Роль традиций в истории и культуре Китая. – М., 1972.
- Рубель В.А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. – К., 1997.
- Рукойя Максуд. Грандиозный мир: Религии мира: Ислам. – М., 2002.
- Савичева Е.М. Арабский халифат. Возникновение и распространение ислама: Учебное пособие. – М., 1996.
- Сад золотого павлина: Старинная малайская проза / Пер. с малай. В.И.Брагинского. – М., 1975.
- Санха Н.К., Банерджи А.Ч. История Индии. – М., 1954.
- Светлов Г.Е. Колыбель японской цивилизации: Нара. История, религия, культура. – М., 1994.
- Светлов Г.Е. Путь богов. – М., 1985.
- Семенов В.Ф. Історія Середніх віків. – К., 1975.
- Сила-Новицкая Т.Г. Культ императора в Японии. Мифы, история, доктрины, политика. – М., 1987.
- Симоновская Л.В. Антифеодалная борьба китайских крестьян в XVII в. – М., 1966.
- Сказание о доблесных, влюбленных и мудрых. Антология классической малайской прозы / Пер. с малай. В.И.Брагинского. – М., 1982.
- Сказание о Санг Боме / Пер. с малай. Л.А.Мерварт. – М., 1973.
- Спеваковский А.Б. Самураи – военное сословие Японии. – М., 1981.
- Стужина З.П. Китайское ремесло в XVI – XVII вв. – М., 1970.
- Султанов Ю.І. Коран як пам'ятник класичної арабської літератури // Відродження. – 1995. – №7,8,9,12.
- Сухов А.Д. Религия в истории общества. – М., 1979.
- Сьюзан Ханиф. Что должен каждый знать об Исламе и мусульманах. – Киев, 1998.
- Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право. Вопросы теории и практики. – М., 1986.
- Тайные общества в старом Китае. – М., 1970.
- Тафсир Аль - Коран. Аль - Мунтахаб. – М., 2003.
- Тер -Мкртчян Л.Х. Армянские источники о Средней Азии VIII–XVIII вв. – М., 1985.
- Тихвинский С.Л. История Китая и современность. – М., 1976.
- Тойнбі А.Дж. Дослідження історії. Т.1-2. – К., 1995.
- Токарев С.А. Религия в истории народов мира. – М., 1986.
- Тюрин В.А. История Малазии: Краткий очерк. – М., 1980.
- У Хань. Жизнеописание Чжу Юаньчжана. – М., 1980.
- Урсу Л.Г. Историография истории Африки. – М., 1990.
- Фарид Исак. Быть мусульманином. – М., 2002.

- Феномен восточного деспотизма. Структура управления и власти. – М., 1993.
- Филипс Абу Амина Бияль. Законы жизни мусульман. Эволюция Фикха. – М., 2002.
- Фильштинский И.М. История арабской литературы X-XVIII века. – М., 1991.
- Фицджеральд С.П. Китай: краткая история культуры. – СПб., 1998.
- Фрили Дж. Тайны османского двора. – Смоленск, 2004.
- Фрлинг Рудольф. Христианство и Ислам. – М., 1997.
- Ханиф С. Что должен знать каждый об исламе и мусульманах / Пер. с англ. – К., 1998.
- Хёрай. Японские сказания. – М., 1991.
- Хироаки Сато. Самураи: история и легенды / Пер. с яп. Р.В. Котенко. – СПб., 1999.
- Хрестоматия по исламу / Пер. с араб., введ. и примеч. – М., 1994.
- Хрестоматия по истории Китая в средние века (XV – XVII ст.). – М., 1960.
- Хрестоматия по истории средних веков. – М., 1961-1963. – Т.1-2.
- Хрестоматия поэтических изданий по истории древнего мира и средних веков. – М., 1967.
- Худда Хитаб. Справочник мусульманской женщины. – Киев, 2000.
- Чичеров А.И. Экономическое развитие Индии перед английским завоеванием (ремесло и торговля в XVI-XVIII вв.). – М., 1965.
- Чукина Н.П. Искусство Индонезии. – М., 1991.
- Шаревская Б.И. Старые и новые религии Тропической и Южной Африки. – М., 1964.
- Шарма Р.Т. Древнеиндийское общество. – М., 1987.
- Шах И. Суфизм / Пер. с араб. – М., 1994.
- Шидфар Б.Я. Ибн Сина. – М., 1981.
- Шинни М. Древние африканские государства. – М., 1982.
- Шпажников Г.А. Религии стран Юго-Восточной Азии. – М., 1980.
- Шукуров Ш.М. Искусство средневекового Ирана. – М., 1989, 248 с.
- Эйдус Х.Т. История Японии с древнейших времен до наших дней. Краткий очерк. – М., 1955.
- Этика и ритуал в традиционном Китае. – М., 1988.
- Этническая история народов Азии. – М., 1972.
- Яворницкий Д. Магомет // Всесвіт. – 1992. - №3-4. – С.172-181.
- Яковец Ю.В. История цивилизации. – М., 1995.
- Якубовский К.Л. Золотая Орда и ее падение. – М., 1987.
- Claude Cahen. Formation of Turkey, The: The Seljukid Sultanate of Rum, Eleventh to Fourteenth Century. – London, 2001.
- Faroghi Suraiya. The Ottoman Empire and the World Around It. – London, 2004.
- Kent M. The Great Powers and the End of the Ottoman Empire. – London, 2005.
- Quataert D. The Ottoman Empire, 1700-1922. – Cambridge, 2005.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

- <http://www.gumer.info/> «Библиотека Гумер – гуманитарные науки»
- <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/index.html> - документи по Середньовіччю
- <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/> - Інститут Сходознавства НАНУ
- <https://skhodoznavstvo.org.ua/uk/about> - журнал «Сходознавство»

Спеціальні пошукові сайти:

- <http://eboogle.net> Книжкова пошукова система:
- <http://www.poiskknig.ru> Пошук безкоштовних електронних книг по усій мережі
- <http://tusearch.blogspot.com> Пошук книг на сайтах наукових електронних бібліотек:
- <http://books.google.com> Пошук книг від Google:

Підписано до друку 27.09.22. Формат 60x90 1/16.
Друк на різнографі. Наклад 100 екз.
Умовн. друк. арк. 1,4. Обл. вид. арк. 2,22.
Редакційно-видавничий відділ НУЧК ім. Т.Г.Шевченка
14038, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53.
E-mail: chspru@mailcp.ua
Надруковано авторським коштом.